

15.06.2018

Nr 1. Wstęp

Podajemy próbę przeglądu organizacji społecznych działających w okresie 100 lat Niepodległej Polski, od pierwszych organizacji o charakterze narodowyzwoleńcym, tajnych i legalnych, działających m.in. pod przykrywką rozwoju sportu i moralności, po współczesne organizacje strażnicze – watchdogowe- i organizacje mające na celu rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Mówiąc o społeczeństwie obywatelskim pojęcie to dziś wiążemy z pojmowaniem człowieka jako obywatela, osobę samorealizującą się, autonomiczną, akceptującą, a także szukającą aprobaty u innych. Człowiek w społeczeństwie obywatelskim bierze udział w działalności ekonomicznej, kulturalnej, domowej, stowarzyszeniowej i każdej innej, która rodzi się i rozwija w środowiskach lokalnych. Te z kolei są źródłem tego rodzaju inicjatyw, nie ograniczanych naciskami władzy o charakterze państwowym.¹

Społeczeństwo obywatelskie jest przestrzenią działania instytucji, organizacji, grup społecznych i jednostek, rozciągającą się pomiędzy rodziną, państwem i rynkiem, w której ludzie podejmują wolną debatę na temat wartości składających się na wspólne dobro oraz dobrowolnie współdziałają ze sobą na rzecz realizacji wspólnych interesów.²

Za społeczeństwo obywatelskie uznaje się współcześnie takie, w którym:

1. suwerenem jest naród sprawujący władzę przez swoich przedstawicieli,
2. władza działa na podstawie stanowionego prawa,
3. istnieje prawny system ochrony praw i wolności obywateli,
4. funkcjonują instytucje gwarantujące przestrzeganie praw,
5. jest zagwarantowane uczestnictwo obywateli w życiu społecznym.³

Wolność obywatelska odnosi się do prywatnej sfery życia należącej do obywatela, nie do państwa. Obywatelom Polski wolności obywatelskie zagwarantowane są w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Są to:

¹ H. Sasiński, Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowaniu demokracji, *Economy and Management* – 1/2012, s. 32.

² Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2007-2013, Ministerstwo Polityki Społecznej, Warszawa 2005.

³ H. Sasiński, Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowaniu demokracji, *Economy and Management* – 1/2012, s. 33.

1. **Wolności osobiste:** wolność zachowania i rozwoju języka, obyczajów, tradycji i kultury – art. 35; wolność osobista – art. 41; wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się – art. 49; wolność poruszania się po terytorium RP oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu – art. 52; wolność sumienia i religii – art. 53; wolność słowa – art. 54.

2. **Wolności polityczne:** wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich – art. 5; wolność zrzeszania się – art. 58; wolność tworzenia związków zawodowych – art. 59.

3. **Wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne:** wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy – art. 65; wolność wyboru szkół innych niż publiczne dla swoich dzieci – art. 70; wolność twórczości artystycznej, nauczania, badań naukowych i korzystania z dóbr kultury – art. 73.⁴

Dodatek historyczny do e-Newslettera – to przegląd organizacji społecznych, które prowadziły walkę o wolności obywatelskie. Naszym celem jest, by stał się on elementem, ważnych również dla III sektora, obchodów 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę.

Aby móc dojść do sytuacji posiadania wolności obywatelskich członkowie społeczeństwa polskiego przeszli długą drogę przemian społecznych. Po pierwszym rozbiore w 1772 r. podjęto wiele działań dla ratowania Rzeczypospolitej, działań na rzecz zrównania stanów, nadania większych praw obywatelskich mieszczanom i chłopom. Konstytucja 3 maja 1792 r. była próbą radykalnego uzdrowienia państwa i wyeliminowania wpływów obcych mocarstw, czego dalszą konsekwencją była wojna w obronie konstytucji i kolejne rozbiory.

W Polsce znajdującej się pod trzema zaborami rozwijały się w każdym z nich inne formy organizacji formalnych i nieformalnych, o celach politycznych lub narodowościowych. Okres międzywojenny to czas kształtowania się nowej państwowości, walki o prawa wyborcze kobiet, wolność wyznania. To czas pracy wychowawczej i socjalnej u podstaw – czas stowarzyszeń, głównie elitarnych.

Po II wojnie światowej wobec dominującej idei państwa opiekuńczego europejskie organizacje dobroczynne mają małe znaczenie, natomiast w Polsce następuje likwidacja niemal wszystkich świeckich i kościelnych organizacji dobroczynnych. Namiastką niezależnych organizacji są wówczas fundusze parabudżetowe.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 2 kwietnia 1997 r.

W latach 80. XX w. w Europie następuje odrodzenie społeczeństwa obywatelskiego z całą gamą organizacji trzeciego sektora i znaczącą rolą spółdzielczości. W tym czasie w Polsce, po stanie wojennym, następują reformy gospodarcze i polityczna decyzja o reaktywacji fundacji, jako jedyne publicznego organu mogącego realizować zadania społeczne.

W ostatniej dekadzie XX w. w Europie następuje rozwój nowych form organizacji, których celem było przeciwdziałanie patologiom społecznym, umacniała się rola spółdzielni oraz tworzone były przedsiębiorstwa społeczne. Polska w tym czasie weszła w okres transformacji ustrojowej, w której priorytety gospodarcze górowały nad społecznymi, a jedyne zmiany w trzecim sektorze to nowelizacja ustawy o fundacjach i nowe prawo o stowarzyszeniach.

Z początkiem XXI w. w większości krajów europejskich następuje już doskonalenie form organizacji trzeciego sektora, a w Polsce trwa okres legislacyjnego rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i następuje dostosowywanie zakresu trzeciego sektora do istniejącego w rozwiniętych krajach europejskich.⁵

123 lata braku państwowości w okresie zaborów, a następnie 40 lat braku samodzielności politycznej, czyli przynależność Polski do bloku komunistycznego miały negatywny wpływ na rozwój współpracy pomiędzy organizacjami społecznymi a administracją publiczną. Jednak rozwój postaw obywatelskich nie tylko patriotycznych, trwał nieprzerwanie. I temu właśnie rozwojowi poświęcony jest niniejszy dodatek.

W kolejnych numerach, a będzie ich łącznie 14, przedstawimy te organizacje, które wywarły lub wyrzucić próbowały, wpływ na kształtowanie się współcześnie pojmowanego społeczeństwa obywatelskiego, dla którego wolności obywatelskie są fundamentem.

Opracowanie to jest opracowaniem amatorskim i jako takie nie może być traktowane jako nieomyślne źródło wiedzy, a jedynie jako przyczynek do głębszego poznania historii udziału organizacji społecznych w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego.

⁵ Kietlińska K., Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim, Defil, Warszawa 2010.s. 186.